

O'ZBEK VA OLMON XALQ OG'ZAKI IJODIDA MAQOLLARNING QIYOSIY TAHLILI

Qahhorov Abdugafur Ibrohimjon o'g'li

*Andijon davlat chet tillari instituti Roman german va slavyan tillari fakulteti
nemis tili nazariyasi va amaliyoti kafedrasi o'qituvchisi*

Anatatsiya: Maqolada biz frazeologizmlar tarkibiga kiruvchi maqollarni qiyoslashni va ularni qisqacha yoritishni maqsad qildik. O'zbek va nemis frazeologik birliklarining o'xshashlik va farqlitomonlarining qiyosiy tahlillari bilan boyitdik.

Kalit so'zlar: frazeologiya, frazeologizmlar, frazeologizmlarning xususiyatlari, maqollar

O'zbek va olmon xalq og'zaki ijodida maqollarning qiyosiy tahlili

Ko'pgina frazeologizmlar uchun bir emas, ikki yoki undan ortiq o'xshash variantlar mavjud. Har bir maqolning har tildagi muqobil varianti o'rganilayotgan tilga kiritiladi.

Maqollar quyidagi tarkiblarga bo'lingan golda o'rganiladi:

1) leksik elementlarning (so'zlarning) almashinuvi: Komponent ikki yoki undan ortiq leksik variantlarga almashtirilishi mumkin. Masalan: nicht vom Fleck kommen / sich nicht vom Fleck wagen; bis an / über den Hals in Schulden stecken - harakat qilmaslik / harakat qilishga jur'at etmaslik; bo'ynigacha qarz bo'lib qolish.

2) strukturaviy asosning kengayishi yoki qisqarishi: bu o'zgarish ehtimoli qo'shimcha ekspressiv effektlar bilan vaqti-vaqti bilan o'zgarish sifatida yuzaga keladi. So'z birikmasining bunday o'zgarishi oxir-oqibat uning parchalanishiga olib kelishi mumkin. Masalan: Schritt für Schritt; sich etwas im Kalender anstreichen / sich etwas rot im Kalender anstreichen - bosqichma-bosqich; Taqvimda biror narsani belgilash / taqvimga qizil bilan belgilash. 3) alohida so'zlarning sintaktik va morfologik o'zgarishlari: Bular so'zlarning morfologik shaklidagi o'zgarishlar va ayrim tuzilish o'zgarishlari. Bunday o'zgarishlar frazeologizmlarning ma'nosiga ham, funksional-stilistik belgilanishiga ham ta'sir qilmaydi. Bu o'zgarishlar, Masalan: son: seine Hand / Hände im Spiel haben -uning qo'li / qo'llari o'ynamoqda; inkorning turi: jemandem keinen / nicht den Bissen Brot gönnen - birovga hech qanday / bir tishlam non ham ilinma; Boshqaruvlilik: jemandem kein Haar / Härchen krümmen - birovga tuk ham berma;

Modifikatsiya - Variatsiyalardan farqli o'laroq, o'zgartirishlar vaqti-vaqti bilan, ya'ni frazeologizmning matn maqsadlari uchun mo'ljallangan odatiy bo'lmagan o'zgarishlari bo'ladi.

O'zgartirishlar ommaviy axborot vositalari matnlarida, shuningdek, badiiy adabiyotda idiomalardan foydalanishda katta rol o'ynaydi. Bu protsedura frazeologizmning immanent semantik kuchiga asoslanadi, u faqat konkret

kontekstlarda namoyon bo'ladi va faqat kontekstda tushunilishi mumkin. Bu jarayon o'z ishida modifikatsiyaning ikkita imkoniyati bilan shug'ullanadi: "frazologizmning tashqi shakli, ya'ni uning leksik tarkibi va morfosintaktik tuzilishi va frazeologizmning tashqi shaklini sezilarli darajada o'zgartirmagan holda faqat ma'noga qaratilganligi. Birinchi holda, rasmiy o'zgarish semantik oqibatlariga olib kelishi mumkin yoki bo'lmasligi mumkin.

Bu uchta mumkin bo'lgan kombinatsiyani keltirib chiqaradi: semantik o'zgarishlarsiz rasmiy o'zgartirish; rasmiy modifikatsiya va semantik modifikatsiya; rasmiy o'zgartirishsiz semantik o'zgartirish". Defrazeologik va frazeologik hosila frazeologizm asosidagi hosila sifatida tushuniladi: sich wichtig tun → der Wichtigtuer – muhim ishni qilish → band odam.

Bu, asosan, ot va sifatlarning hosilasiga taalluqlidir: in Angriff nehmen → Inangriffnahme; ishni shundan boshlash → ish boshi; den Hals brechen → halsbrecherisch; bo'yin tovlamoq → bo'yin tovlaydian. Frazeologik hosila frazeologizmlarning frazeologizmlar asosida ikkilamchi yasalishini bildiradi: Wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein → jmdm. eine Grube graben - Kim birovga chog' qazisa, o'zi unga tushadi → birovga chog' qazimoq. Bu jarayon o'zgaruvchanlik orqali amalga oshiriladi.

Ikki xalq tilida ham bir-birini takrorlovchi va to'ldiruvchi frazeologik birliklar, maqol va matallar mavjud bo'lgani kabi, bir-biridan farq qiluvchi birliklar ham mavjud. Xalq og'zaki ijodi na'munalari tarkibida uchraydigan hikmatli so'zlar hamda frazeologik iboralar ko'pincha tasniflanishi farqli bo'lsa ham yetaklovchi yo'l bir xil xisoblanadi. Masalan quyida Vatan,

Vatanparvarlik bilan bog'liq ibora va maqollarni ko'rishimiz mumkin:
O'zbek xalq maqollari:

Aylanasi ovuli, To'garagi to'rkuni.
Ayrilmagin elingdan, quvvat ketar belingdan.
Badqavm bo'lsang bo'l, Beqavm bo'lma.
Baliq suv bilan tirik. Odam – el bilan.
Bulbul chamanni sevar, Odam – Vatanni.
Vatan gadosi – kafan gadosi.
Vatan qadrini bilmagan o'z qadrini bilmas.
Vataning tinch - sen tinch.
Yordan ayrilsang ham, eldan ayrilma
Ona yurtning - oltin beshiging.

Nemis xalq maqollari:

Man weiß nicht, was man an der Heimat hat, bis man in die Ferne kommt.
Wo es dir gut geht, dort ist Heimat.

Die ganze Welt ist Heimat, wenn du in deinem Herzen wohnst.
Heimat ist da, wo wir verstehen und verstanden werden.
Wo der Has' auf die Welt kommt, da bleibt er.
Freundschaft ist wie Heimat.
Ohne Heimat sein, heißt leiden.
Heimat ist da, wo man sich nicht erklären muss.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Umarxo'jayev. M. I, nazarov q. N "nemischa-russcha-o'zbekcha frazeologik lug'at"
- o'qituvchi, 1994
- Umarxo'jayev. M. I - k probleme frazeografii, "fremdsprachen" leipzig, 1971
- Umarxo'jayev. M. I - printsipa sostavleniya mnogo yazichnogo frazeologicheskogo
slovarya, kand.diss, 1972
- Umarxo'jayev. M. I - printsipa ustnovleniya mejyaziqovix ekvivalentov pri
sostavlenii frazeologicheskogo slovarya "fremdsprachen", veb, leipzig, 1974
- G. Grass, 2002: 216 "im krebssgang"
- Yakovleva E.S. Rus tilidagi dunyo rasmidagi fazoning ba'zi modellari haqida //
Tilshunoslik masalalari. - 1993, - № 4. - B. 48-62.
- Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache.-Lpz.1982.- 250 S.